

Metodická příloha - Odlišnosti národního pojetí zahraničního obchodu a přeshraniční statistiky

Po vstupu České republiky do EU se změnil způsob sběru dat pro odhad zahraničního obchodu (v přeshraniční statistice). Systém sběru dat byl nově založen na dvou samostatných systémech, Intrastat a Extrastat. Oba systémy sledují pohyb zboží přes hranice, a to bez ohledu na to, zda dochází ke skutečnému obchodu mezi českou ekonomikou a zahraničím. V přeshraničních pohybech zboží tak již není zachycen jen prodej zboží nerezidentovi¹ (rezidentem) či nákup zboží od nerezidenta (rezidentem), ale i toky, ve kterých na obou stranách stojí nerezidenti. Z tohoto důvodu je nutné odlišovat přeshraniční statistiku zahraničního obchodu, které mezi vztahy nerozlišuje a za prodej/nákup uvažuje pouhý přechod přes hranice, od národního pojetí zahraničního obchodu, které původní sebraná data o pohybu zboží přes hranice očišťuje o transakce, které s českou ekonomikou nesouvisí. Díky tomu národní pojetí reprezentuje reálný zahraniční obchod, tj. obchod, při kterém spolu obchodují zástupci domácí ekonomiky (rezidenti) se zástupci zahraničí (nerezidenti). Takový obchod může být doprovázen pohybem zboží přes hranice (tzv. přímé obchody rezidentů), ale také nemusí (zboží může být prodáno či nakoupeno na vnitřním trhu ČR).

Hodnoty vývozu i dovozu v národním pojetí byly výrazně nižší než hodnoty vývozu a dovozu v přeshraniční statistice - vyšší rozdíl patrný u vývozu

Pro dovoz i vývoz v národním pojetí od roku 2005 do roku 2012 platilo, že dosahoval nižších hodnot než v případě dovozu a vývozu v rámci přeshraniční statistiky. U dovozu jsou hodnoty nižší o zhruba 5-10 % (nejvýraznější rozdíl byl patrný v roce 2011, o 10,8 %). V případě vývozu byl rozdíl ještě markantnější. Hodnota vývozu v národním pojetí se od vývozu v pojetí přeshraniční statistiky lišila nejméně v roce 2005 (o 8 %), od roku 2006 dále rozdíl neklesl pod 10 % hranici. Nejvýraznější rozdíl mezi oběma statistikami byl patrný v roce 2011, kdy vývoz v národním pojetí dosahoval pouze 83,7 % hodnoty vývozu plynoucí z přeshraniční statistiky.

Rozdíl mezi hodnotou dovozu a vývozu v národním pojetí proti přeshraniční statistice vzniká v zásadě vlivem dvou faktorů. Prvním je tzv. kvazi tranzit, druhým jsou obchody mezi rezidenty a nerezidenty na vnitřním trhu ČR, které jsou možné díky tomu, že je ČR součástí jednotného trhu EU.

Důvodem odlišných hodnot vývozu a dovozu v národním pojetí ve srovnání s přeshraniční statistikou je kvazi tranzit...

Kvazi tranzit představuje transakce, při nichž nedochází k žádnému obchodu mezi rezidenty a nerezidenty, tj. případy, kdy nerezident vykáže dovoz zboží přes hranice do ČR, zboží v ČR uskladní a následně je vyveze do zahraničí. Tyto transakce jsou zachyceny v přeshraniční statistice jako dovoz a vývoz, a vzhledem k tomu, že je většinou zboží v ČR přeceněno, navyšují tyto transakce významně saldo zahraničního obchodu v přeshraniční statistice. V národním pojetí tyto transakce nejsou zachyceny, protože ve skutečnosti nedošlo k dovozu a vývozu české ekonomiky. Tím dochází k významnému snížení vývozu a dovozu oproti přeshraniční statistice.

...a obchody na vnitřním trhu

Obchody na vnitřním trhu představují transakce, při nichž nerezident vykáže dovoz zboží přes hranice do ČR za určitou hodnotu (tato hodnota vstupuje do přeshraniční statistiky), ale zboží je na vnitřním trhu ve skutečnosti prodáno za cenu vyšší. V národním pojetí je dovozem do české ekonomiky hodnota na vnitřním trhu, nikoliv hodnota vykázaná na hranicích. Analogicky je tomu u vývozu, kdy nerezident nakoupí zboží na vnitřním trhu v ČR a vyveze jej z ČR. Hodnota vývozu na hranicích již často obsahuje i obchodní marži nerezidenta (tato hodnota vstupuje do přeshraničního statistiky, zatímco pro národní pojetí je vývozem již hodnota obchodu na vnitřním trhu).

Nižší dovoz v národním pojetí má své vysvětlení v částečném dovozu zboží přes hranice ČR a jejich uskladnění - bez prodeje rezidentům, ...

Dovoz v národním pojetí je tak nižší než v pojetí přeshraniční statistiky z důvodu vyloučení kvazi tranzitních transakcí, které nesouvisí s českou ekonomikou. Proti tomuto vlivu naopak působí zvýšení dovozu v národním pojetí podle skutečného obchodu nerezidentů na vnitřním trhu (hodnota prodeje dovezeného zboží na vnitřním trhu je vyšší než vykázaná na hranicích). Nižší hodnota dovozu v národním pojetí charakteristická pro roky 2005-2012 má tak své vysvětlení ve skutečnosti, že zboží bylo do ČR sice dováženo (přecházelo hranice), ve vysoké míře však nebylo prodáváno rezidentům. Zboží ze zahraničí dovezené nerezidenty tak bylo v tuzemsku zřejmě významně absorbováno ve skladech.

¹ Nemají na území ČR provozovnu, nemají přidělené IČO, mají přidělené specifické DIČ.

...výrazně slabší vývoz v národním pojetí jak vlivem prodeje zboží ze skladů do zahraničí, tak změnou vlastnictví před přechodem hranic

Na straně vývozu působí stejné faktory, avšak odlišně. Oba faktory tlačí na nižší hodnotu vývozu v národním pojetí oproti přeshraniční statistice. To ostatně dovědčovala i hodnota vývozu v národním pojetí za roky 2005-2012, která byla každoročně nižší než v přeshraniční statistice. Skutečnost, že na nižší hodnoty vývozu v národním pojetí působily oba vlivy (na rozdíl od dovozu), potvrzují i data - vývoz v národním pojetí se od přeshraniční statistiky vývozu lišil více, než bylo patrné u dovozu.

Rozdíl hodnoty vývozu v národním pojetí a přeshraniční statistice prohluboval výrazněji než v případě dovozu, ...

Jestliže byl vývoz v národním pojetí v roce 2005 o 8 % nižší než v případě přeshraniční statistiky, dovoz byl nižší jen o 6,3 % - rozdíl tvořil 1,7 pb. V roce 2012 byl vývoz v národním pojetí nižší než v případě přeshraniční statistiky již o 15,5 %, dovoz byl však slabší jen o 8,7 % - rozdíl tvořil již 6,8 pb. Důvodem tohoto vývoje je především stále rostoucí vliv nerezidentů v datech o pohybu zboží přes hranice, resp. v datech přeshraniční statistiky. Zatímco v roce 2005 představoval podíl nerezidentů na vývozu přeshraniční statistiky 8,8 %, v roce 2012 se jednalo již o 23,5 %. V případě dovozu je podíl nerezidentů menší, v roce 2005 se pohyboval na 6,7 %, v roce 2012 šlo o 16,5 %. Tento rozdílný vliv na jednotlivé strany obchodu lze vysvětlit hlavně rostoucím vlivem kvazi tranzitních obchodů, které jsou spojeny s přeceněním dovezeného zboží ve skladech před následným vývozem zboží ze země konečným zákazníkům.

...což vedlo nejen k nižším hodnotám výsledku zahraničního obchodu v národním pojetí, ale k neustále se prohlubujícímu rozdílu mezi saldem v národním pojetí a přeshraniční statistice

V důsledku výše zmíněných faktorů je úprava vstupních dat o pohybu zboží přes hranice výrazně vyšší na straně vývozu než na straně dovozu a tyto úpravy následně vedou i k odlišnému odhadu celkového salda zahraničního obchodu v obou pojetích. Saldo zahraničního obchodu podle přeshraniční statistiky je výrazně vyšší než saldo podle národního pojetí, neboť je nadhodnoceno právě transakcemi nerezidentů. Většina přebytku odhadnutá podle přeshraniční statistiky totiž připadá právě na nerezidenty (např. z celkového přebytku 305,7 mld. Kč podle pohybu zboží přes hranice v roce 2012 připadalo 264,6 mld. Kč na nerezidenty). Rozdíl přebytku v národním pojetí a přeshraniční statistice se tak prohluboval z 33,5 mld. Kč v roce 2005 na 236,8 mld. Kč v roce 2012. Důsledkem značných rozdílů bylo i to, že zahraniční obchod v národním pojetí vykazoval deficity i po roce 2004 - v roce 2007 se tak saldo zahraničního obchodu v národním pojetí propadlo do deficitu v hodnotě 21,2 mld. Kč, v roce 2008 obchod vykazoval dokonce záporných 44,3 mld. Kč. Deficitu nabyl zahraniční obchod v národním pojetí i v roce 2010 (-20,6 mld. Kč). Naproti tomu v přeshraniční statistice vykazoval zahraniční obchod se zbožím od roku 2005 neustálé přebytky. Pozitivní vliv zahraničního obchodu se zbožím na výkonnost tuzemské ekonomiky dle metodiky národního pojetí tak byl výrazně nižší, než plyne z výsledků přeshraniční statistiky.

Dlouhodobě nižší hodnota dovozu v národním pojetí byla patrná u strojů a dopravních prostředků a u průmyslového spotřebního zboží - významná část dovezeného zboží byla v tuzemsku pouze uskladněna, ...

Na straně dovozu byla z tříd SITC dlouhodobě nižší hodnota dováženého zboží v národním pojetí patrná u strojů a dopravních prostředků a průmyslového spotřebního zboží. V případě dovozu strojů a dopravních prostředků byl rozdíl nejmenší v roce 2005 (o 15,4 %), ten se však dále navyšoval až k jedné čtvrtině v letech 2011 a 2012. U průmyslového zboží byl rozdíl mezi národním pojetím a přeshraniční statistikou výrazně nižší. Je zřejmé, že vysoká část dovezených strojů a dopravních prostředků (v menší míře i průmyslového spotřebního zboží) nepřecházela do vlastnictví rezidentů, naopak, zůstávala v rukou nerezidentů. Lze usuzovat, že zejména u třídy strojů a dopravních prostředků fungovala ČR jako jistý sklad či překladiště zboží s cílem toto zboží prodat na jiném než tuzemském trhu.

...vyšší dovoz v národním pojetí byl naopak pozorován u chemikálií, potravin a živých zvířat, živočišných a rostlinných olejů a komodit a předmětů obchodu - dovezené zboží bylo rezidentům prodáváno s přírůžkou

Opačný dlouhodobý trend - vyšší dovoz v národním pojetí ve srovnání s přeshraniční statistikou - byl pozorován u chemikálií, potravin a živých zvířat, živočišných a rostlinných olejů a třídy komodit a předmětů obchodu jinde nezahrnutých. Zdá se, že zboží směřující do ČR ve vysoké míře nepřecházelo do vlastnictví rezidentů přímo (s přechodem hranic), ale teprve po dovezení do ČR byla hodnota zboží zvýšena o přírůžku a za tuto vyšší cenu prodáno rezidentům.

I hodnota vývozu strojů a dopravních prostředků a průmyslového spotřebního zboží v národním pojetí dlouhodobě nedosahovala na hodnotu vývozu v přeshraniční statistice - tato skutečnost potvrzuje, že uvedené výrobky byly v ČR ve vysoké míře pouze uskladňovány. Nižší hodnota vývozu v národním pojetí byla dále pozorována i u chemikálií, tržních výrobků, nápojů a tabáku či minerálních paliv a maziv

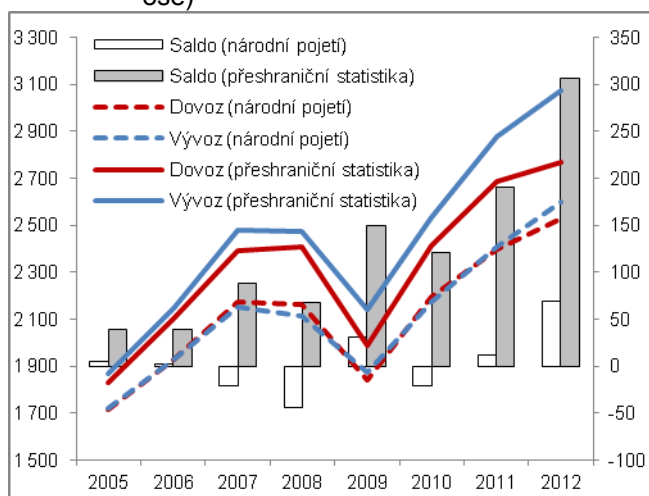
Na straně vývozu byla pozorována dlouhodobě nižší hodnota vyváženého zboží (v národním pojetí) u strojů a dopravních prostředků, přičemž rozdíl se prohluboval stejně jako u dovozu - z 14,5 % v roce 2005 na více než čtvrtinu v roce 2011 a 2012. Stejný závěr platil i o průmyslovém spotřebním zboží, ale i o chemikáliích, tržních výrobcích, minerálních palivech a mazivech či nápojích a tabáku. U těchto tříd tak pravděpodobně docházelo k tendencím zboží dovážet, neprodávat rezidentům, pouze ho uskladnit a po jisté době opět vyvézt do zahraničí (navíc často po přecenění). ČR tak v případě těchto tříd silně figurovala jen jako „překladiště“, k čemuž zajisté přispěla i její geografická poloha v Evropě, kdy sklady v tuzemsku fungují jako centrální sklady pro střední a východní Evropu. K dlouhodobě nižší hodnotě vývozu v národním pojetí u těchto tříd však pravděpodobně docházelo i vlivem prodeje zboží nerezidentovi před přechodem hranic s tím, že nerezident zboží následně do zahraničí prodal s přírůžkou. To se následně projevilo ve vyšší hodnotě vývozu v přeshraniční statistice než v národním pojetí.

Jak je patrné, úprava dat o pohybu zboží přes hranice z titulu přechodu na národní pojetí se dotýká v podstatě všech komodit. K největší úpravě ale dochází v případě PC, elektroniky, jejich součástí, ostatních strojů a zařízení či hraček.

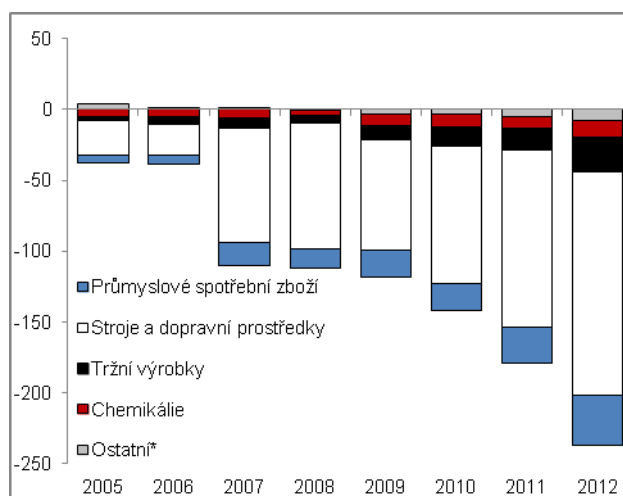
K nižšímu celkovému saldu zahraničního obchodu v národním pojetí přispívaly všechny třídy SITC

Nižší hodnota celkového salda ze zahraničního obchodu v národním pojetí ve srovnání s přeshraniční statistikou byla z většiny určována nižším saldem z obchodu se stroji a dopravními prostředky. Na nižším saldu v národním pojetí se přesto dlouhodobě podílely všechny třídy SITC.

Graf č. 39 Zahraniční obchod ČR v národním pojetí a přeshraniční statistice (běžné ceny, mld. Kč, saldo na pravé ose, ostatní na levé ose)

Graf č. 40 Rozdíl salda zahraničního obchodu v národním pojetí a přeshraniční statistice (běžné ceny, mld. Kč)

*Potraviny a živá zvířata; Nápoje a tabák; Nepoživatelné suroviny; Minerální paliva a maziva; Živočišné a rostlinné oleje; Komodity a předměty obchodu

Pramen: ČSÚ